

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 09.12.20

Hymne

(_sjanger, _lyrikk) Et dikt med lovprisning eller en lovsang. Hymner har et alvorlig, religiøst preg. En høytidelig sang. Deles ofte inn i religiøse hymner (salmer) og litterære hymner. Et lyrisk jeg henvender seg til tilværelsens makter eller livskrefter, til en gud eller til menneskehetens abstrakte idealer (Müller 1995 s. 217)

Hymner hadde i begynnelsen kun kultisk betydning. I den greske antikken var sjangerens funksjon en religiøs-estetisk lovsang til guder, særlig til Apollon og Dionysos (Arnold og Sinemus 1983 s. 276). Den greske musen (inspirasjons-gudinnen) Polyhymnia var knyttet til blant annet hymnediktning, retorikk og jordbruk. Hennes navn betyr “den som synger mange hymner”.

En hymne består av en sang til en høyere makt, og der sangeren fylles av denne maktens hellighet, slik at det ikke synges med rasjonell vilje, men i “dunkelhet” (Kayser 1973. s. 340). Jeget gripes av den guddommelige kraften (Kayser 1973 s. 341). Aiskhylos' tragedie *De bønnfallende* (ca. 463 f.Kr.; også kalt *Hiketides*) er “a long hymn of gratitude” (Kitto 1986 s. 12), senere i stykket “[t]hey raise a hymn in honour of the city” (Kitto 1986 s. 16). Den greske filosofen Platon ville utestenge diktere og litteratur fra sin idealstat (beskrevet i verket *Staten*), bortsett fra hymner til gudene og lovsanger til dydige mennesker.

På engelsk brukes “hymnal” (eller “hymn book”) om “a book of hymns for use in a religious service”, mens “hymnody” er “the singing or the composition of hymns or sacred songs”.

“*Vinjeboken*, Norges eldste svarte bok, er også den eneste svarte bok bevart fra katolsk tid. Boken er kun 4,8 x 7,0 cm i format og består av 108 sider. Den inneholder, sin beskjedne størrelse til tross, en mengde besvergelses, legeråd for mennesker og dyr [...] samt imponerende elleve Mariahymner i metrisk form.” (*Bokvennen* nr. 4 i 2002 s. 34)

Hymner har tradisjonelt inngått i repertoaret under religiøse festligheter og statsseremonier. De var sangbare tekster til offentlig framførelse. Det er overlevert en hymne rettet til Zevs. I antikken var hymner også sanger rettet til krigerhelter og

andre berømte personer. Det var ingen klar avgrensning mellom hymner og oder. Begge ble var høytidelige og lovprisende.

Det er bevart en “homerisk” hymne til jordbruks- og fruktbarhetsgudinnen Demeter. Fra den religiøse bevegelsen i den greske antikken som i dag kalles orfismen, er det tilsynelatende bevart noen hymner, kalt *Orphica*, men disse er forfalskede (Voilquin 1941 s. 9). Det er 86 hymner rettet til forskjellige guddommer. Det eneste diktet som er fullstendig bevart av den kvinnelige greske dikteren Sapfo (ca. 600 f.Kr.), er en hymne til Afrodite.

Fra Egypt er det bevart noen gammelegyptiske hymner, bl.a. en rettet til solguden Ra. Den tyske egyptologen Jan Assmann redigerte i 1975 antologien *Egyptiske hymner og bønner*. Året etter ga Marie-Joseph Seux ut *Hymner og bønner til gudene i Babylon og Assyria*, også et vitenskapelig verk. Den danske forfatteren Suzanne Brøgger ga i 2007 ut boka *Inanna*, en gjendiktning av fire tusen år gamle myter om og hymner til den sumeriske gudinnen Inanna.

Den gresk-romerske oversetteren og dikteren Livius Andronicus skal i år 207 f.Kr. – da punerne fra Karthago med general Hannibal i spissen under den andre puniske krig truet selve Roma – ha fått i oppdrag å skrive en hymne til Romas beskytterinne, gudinnen Juno. “Andronicus was commissioned in 207 B.C. (his patron’s second consulate) to compose a hymn in honour of Iuno Regina.” (<http://www.jstor.org/stable/284274>; lesedato 29.09.11) Det var en soningshymne som ble sunget av 27 (dvs. 3 x 3 x 3) unge kvinner i en prosesjon som gikk gjennom byen.

Den romerske dikteren Lukrets’ lange naturvitenskapelige læredikt *Om tingenes natur* innledes med en hymne til Venus.

I “Paulus’ brev til kolosserne” i *Det nye testamente* står det: “La Kristi ord få rikelig rom hos dere! Undervis og rettled hverandre med all visdom, syng salmer, viser og åndelige sanger til Gud av et takknemlig hjerte.” (kapittel 3, vers 16) I noen oversettelser er ordet “hymner” brukt.

De første kristne menighetene sang hymner for å lovprise Gud. Davids salmer og andre salmer eller lovprisningshymner ble brukt i seremoniene. Hymner var altså religiøs lyrikk skrevet og komponert for offentlig framføring. I middelalderen skrev Abelard en hymne til Heloïse, “Hymnus Paraclitensis”. Med Luther og reformasjonen oppstod det behov for nye hymner og salmer – delvis ble det skrevet nye, delvis adaptert fra eldre tekster.

“Jean Salmon Macrin (1490-1557), famous neo-latin poet, native from Loudun, in France’s Touraine region, held the position of official valet and poet for king Francis the First, like his colleague Clement Marot. He was considered during his lifetime the greatest lyric poet after the great Horatius. [...] the *Hymns* of 1537, a

key book in Macrins production. In these poems, Macrin returns to a more ardent yet intimate devotion, a sign of his shift towards family topics. Macrins poems are a synthesis between profane lyricism and Erasmus philosophy. The reader will find in this book occasional lyricism, official odes, spiritual meditations, praise to humanists, hymns to God, the Virgin Mary and the saints” (https://books.google.no/books/about/Hymnes.html?id=SjBBYgEACAAJ&redir_esc=y; lesedato 09.01.17).

På 1600-tallet skrev tyskerne Paul Gerhardt, Johann Franck og Angelus Silesius (pseudonym for Johannes Scheffler) hymner. Disse sangene inngikk i kirkens liturgi.

Fra og med 1700-tallet ble det skrevet hymner til allmenne ideer, f.eks. rettferdigheten (Arnold og Sinemus 1983 s. 276).

Andre eksempler:

Edmund Spenser: *Fowre Hymnes* (1596) – fire hymner til skjønnheten og kjærligheten

John Davies: *Hymnes of Astraea* (1599)

Richard Crashaw: “Hymn to Saint Teresa” (1646)

Christoph Martin Wieland: *Hymner* (1754)

Daniel Defoe: “Hymn to the Pillory”

André Chénier: *Hymner og oder* (slutten av 1700-tallet, men utgitt posthumt)

Friedrich Hölderlin: “Hymne til udødeligheten”, “Hymne til menneskeheten”, “Hymne til friheten”, “Germania”, “Patmos”

Heinrich von Kleist: “Hymne til solen”

Novalis: *Hymner til natten* (1800)

Percy Bysshe Shelley: “Hymn to Intellectual Beauty” (1817), *Hymns of Apollo and Pan* (1820)

Charles Baudelaire: “Lesbos” (1850) – “en hymne til den lesbiske kjærlighet” (Benjamin 1974 s. 92), “Hymne til skjønnheten” (i *Det ondes blomster*, 1857)

Algernon Charles Swinburne: “Hymn to Proserpine” (1866) – rettet til underverdenens dronning

Kostis Palamas: “Hymne til Athene” (1889) og teksten til “Olympiahymnen” (1896)

Stefan George: *Hymner* (1890)

Sigbjørn Obstfelder: “Hymne”

Theodor Däubler: “Hymne til Italia“ (1916)

Jan Kasprowicz: *Hymner* (1921)

Gertrud von le Fort: *Hymner til kirken* (1924)

Olav Aukrust: “Hymne til sjeli” (1930)

Jakob Sande: “Hymne til havet” (1933)

Den franske renessansedikteren Pierre de Ronsards hymner er mytologiske dikt som retter seg til mytologiske guder, til årstidene, til døden osv. Han skrev også hymner til det franske kongehuset og bestemte personer ved kongens hoff.

“I 1790 publiserte tidsskriftet *Minerva* en “Hymne til Kaffen”, der kaffen ble sammenlignet med nektar.” (*Morgenbladet* 26. september–2. oktober 2008 s. 21)

I 1793, dvs. under den franske revolusjonen, ble det i Notre-Dame-kirken i Paris holdt en “Fest for fornuften”. Under festen ble det blant annet framført en tonesatt “Hymne til friheten” (Didier 1989 s. 73 og 93).

Den britiske 1700-tallsdikteren og presten Isaac Watts skapte den moderne engelske hymne, f.eks. “Our God, our help in ages past”, “Jesus shall reign where’re the sun” og “When I survey the Wondrous Cross”. De fleste av Watts’ hymner ble utgitt i *Hymns and Spiritual Songs* (1707) og *The Psalms of David* (1719). Hans *Divine Songs* (1715) var den første boka med hymner skrevet for barn. Senere i århundret skrev blant andre William Cowper og Charles Wesley hymner. Cowper samarbeidet med vitenskapsmannen og filosofen Isaac Newton om en samling hymner, *Olney Hymns* (1779), der Cowper bl.a. skrev “God Moves in a Mysterious Way”. Charles Wesley var sammen med broren John Wesley en av grunnleggerne av metodismen som religiøs retning. Her ble sang av hymner viktig for å uttrykke sin religiøse inderlighet. Charles Wesley skal ha skrevet tusener av hymner i samarbeid med broren, f.eks. “Love divine, all loves excelling”, “Hark, the herald-angels sing” og “Jesu, Lover of my soul”. Wesleys “Gentle Jesus, Meek and Mild” er skrevet for å synges av barn. I samme århundre skrev briten Samuel Johnson både hymner, bønner og prekener, i tillegg til tekster innen en lang rekke andre sjangrer (han er mest kjent for engelske ordbok).

Novalis' *Hymner til natten* (1800) inneholder dikt der dikteren henvender seg til (ved apostrofe) natten, døden, kjærligheten og evigheten. Nattens drømmer rommer virkelighetens mysterium.

Den unge Hölderlin var påvirket av Friedrich Schiller da han begynte å skrive hymner til "menneskehetens idealer" (Pöggeler 1998 s. 41-42).

I Hölderlins "Rhinen" (1808) gjør den mektige elva opprør mot sin skjebne i de ville sveitsiske Alper, mens den senere mildner sin gang gjennom Europa. Han skrev hymner om Hellas og Tyskland. "Among the early poems by Hölderlin, composed when he was a student at the Seminary in Tübingen from 1788-93, is an incomplete hymn 'To the Genius of Greece' ('Hymne an den Genius Griechenlands'), which celebrates both Orpheus and Homer as the creators of that Genius. Another poem, entitled simply 'Greece' ('Griechenland'), dedicated to his friend Stäudlin (who was the publisher of the poet's early hymns in a local almanac), invokes the setting of ancient Athens as the home of such models for culture and thought as Plato and Socrates. [...] great hymns modeled on Pindar [...] hymns represent Hölderlin's most mature and successful attempts to achieve a poetic work that may justifiably be compared to the best examples of ancient art. [...] The single greatest achievement of the poet during his final productive years just after 1800 is found in these Pindaric hymns, which, since the rediscovery of Hölderlin early in the twentieth century, have attracted sustained interest from critics and scholars. Norbert von Hellingrath, editor of the initial critical edition, referred to these poems as "heart, core and summit" ("Herz, Kern und Gipfel") of his poetry. The number of completed poems is small, although there are also a number of drafts for hymns in the manuscripts that could have been completed or were abandoned for reasons that cannot be readily surmised. The most important of the completed poems are 'Die Wanderung', 'Der Rhein', 'Germanien', 'Friedensfeier' (only discovered in fair copy in 1954) and 'Patmos.'" (Cyrus Hamlin i http://www.hoelderlin-gesellschaft.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Jahrbuch_200607/200607_252.pdf; lesedato 16.01.17)

Den britiske dikteren William Blake skrev i 1804 den såkalte "Jerusalemhymnen", som inngår i hans lange episke dikt *Milton: A Poem in Two Books*. "[T]he lyrics were added to music written by Hubert Parry in 1916 during the gloom of WWI when an uplifting new English hymn was well received and needed." (<http://www.songandpraise.org/jerusalem-hymn.htm>; lesedato 10.08.15)

I den engelske dikteren Swinburnes "Hymn to Proserpine" (1866) beklages det at kristendommen fortrenger de antikke gudene. "Even in 'Hymn to Proserpine', where passionate intensity has been lost, the poet-hero still seeks to affirm the true sacred and renounce any allegiance to 'the pale Galilean'." (Fletcher 1980 s. 71)

Den engelske biskopen Reginal Heber skrev en rekke hymner/salmer på begynnelsen av 1800-tallet. Han mest kjente er "Brightest and Best of the Sons of

the Morning”, “The Son of God Goes Forth to War” og “Holy, Holy, Holy! Lord God Almighty!” og “From Greenland’s Icy Mountains”. Den amerikanske 1800-tallsdikteren John Greenleaf Whittier tilhørte kveker-miljøet i USA og var en engasjert motstander av slaveriet. Han skrev mye journalistikk, men også ballader, dikt og hymner. Den engelske presten og dikteren John Mason Neale skrev en rekke hymner/salmer på 1800-tallet. Noen oversatte han fra gresk og latin. M. S. Lawson redigerte i 1914 *Collected Hymns, Sequences and Carols* (1914), bl.a. med “Jerusalem the Golden”, “O Happy Band of Pilgrims” og “Good Christian Men, Rejoice”.

Den franske dikteren Paul Valéry’s dikt “Den unge skjebnegudinnen” (1917) er en hymne til våren, “a hymn celebrating the untamed rush of Spring upon the young woman, the all-too-human virgin who only remotely recalls the three Fates of antiquity.” (Burnshaw m.fl. 1964 s. 70)

Den tyske dikteren Gertrud von le Fort var en katolsk forfatter. Religiøse spørsmål er sentrale i hennes romaner og dikt. Hun ga ut de to samlingene *Hymner til kirken* (1924) og *Hymner til Tyskland* (1932).

Den tyske dikteren Bertolt Brecht’s “Grosser Dankchoral” (“Great Hymn of Thanksgiving”) “is a masterful example of sustained, bitter irony. The tone of the verse is Biblical, reminiscent of some of the Psalms; and the poem also reminds one of Luther’s great hymns, though Brecht dissolves the Christian, Protestant world-view into nihilism. [...] Don’t worry about the problem of evil! Just mind your own business – which is not running the universe or passing judgment upon it, but dying. And the grim word sterben (“die”) brings this paean of un-thanksgiving to its dismal close.” (Burnshaw m.fl. 1964 s. 158-159)

Den polske 1900-tallsforfatteren Józef Wittlin skrev “Hymne til hatet” og “Hymne om en skje suppe”. I det sistnevnte diktet vil det lyriske jeget gi en nesten ihjelfrosset soldat en skje med varm suppe, men rekker ikke å gjøre det før soldaten dør (Amann og Wallas 1994 s. 367-368).

Den østerrikske dikteren Josef Weinheber skrev hymner til Hitler (Ketelsen 1976 s. 95).

Lyrikeren André Bjerke publiserte diktsekvensen “Uforbeholdne hymner til våren 1951” (i samlingen *Den hemmelige sommer*, 1951) og enkeltdiktene “Hymne til et markjordbær” (1954) og “Hymne til min hustrus flid på Skyros” (1967).

“Er det noen moral i dette, så er det kanskje den at lavbudsjett cd-utgivelser (“helst ikke mer enn ett instrument”) neppe er så godt egnet til å uttrykke seg gjennom som mange i bransjen åpenbart tror. Motsetningen finner vi for eksempel i Gidon Kremers utgivelse på ECM, i spissen for sitt *Kremerata Baltica*, “Hymns and Prayers”. Her er det ingen berøringsangst for det patetiske i musikken, men flust av

store geberder, Eller av lavmælt gåtefullhet, som i Stevan Kovacs Tickmayers “Åtte hymner, in memoriam Andrej Tarkovskij”. Noe som kan være patosfylt nok.” (*Dagbladet* 14. januar 2011 s. 37)

En nasjonalsang heter på engelsk “national hymn”. Sangen er til et lands ære, og handler ofte om dets skjønnhet og historie. De to første strofene av den greske 1900-tallsdikteren Dionisios Solomós’ “Hymne til friheten” ble den greske nasjonalsangen. Gjennom sin nasjonalsang uttrykker et folk noe av sin identitet.

Steinar Opstads skriver et sted i diktsamling *Avhymninger* (2009) at “hymnenes tid er forbi”. En anmelder av boka tolket tittelen slik: “Det er vel tilbakeholdenheten som ligger i begrepet “avhymning”. Hymnen forutsetter trosfellesskap og “den høye tonen”.” (*Dagbladet* 4. januar 2010 s. 48)

I antologien *Snu: En snuoperasjon i bokform* (2012; redigert av Aleksander Melli m.fl.), som dreier seg om den økologiske krisen, har Simen Sætre publisert en ironisk “Hymne til Gro Brækken”. Diktet framstår som en sakprosatext satt opp som lyrikk, og den angriper Brækkens synspunkter som leder i Oljeindustriens landsforening.

“Hymne” brukes også i mer overført betydning. “Den sovjetiske revolusjonslederen Aleksandra Kollontaj ville overlate sitt arkiv til Arbeiderpartiet, for å unngå at det havnet i Sovjetunionen. Sensasjonelt funn, sier historikere. [...] Aleksandra Kollontaj ble 79 år gammel. Hun døde i 1952, året før Josef Stalin. Hun forble en del av systemet, og fikk tildelt bolig for lang og tro tjeneste. Mot slutten av livet skrev hun de rene hymner til Stalins og Sovjetunionens pris, slik mange gjorde for å beholde friheten og helsen. [...] Det var nødvendig å snakke med to tunger. Når man har oppøvd denne kunsten gjennom mange tiår, er det ikke alltid like lett å vite hvilken tunge som er ens egen.” (*Klassekampen* 5. februar 2011 s. 12)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>